

LA PRE-RENAIXENÇA VIGATANA

per Maria-Mercè MIRÓ

I

2. *Ramon Oms i Isern: textos jocosos i satírics.*

Aquest aspecte de l'obra de Ramon Oms ens ha pervingut mitjançant els textos que Josep Giró i Torà preservà de l'oblit¹, entre els quals també ens llegà —ultra la publicació amb notes a «Lo Gay Saber», en col·laboració amb Milà i Fontanals, ja esmentada²— força dades i valoracions autògrafes sobre els dos germans Oms, Ramon i Joaquim.

Les pàgines del doctor Giró³, de lletra gairebé intel·ligible, reflecteixen prou bé els lligams d'amistat que uniren aquest cenacle de lletraferits, fet que és corroborat per la narració faceciosa en dècimes d'una excursió al castell de Gurb —que generà més tard, segurament, un poema de tema històric, en castellà, obra de Joaquim— a l'ensem que posa en evidència uns interessos científico-culturals, basats en unes lectures comunes, i uns punts de vista prou amplis que, tot i el to faceciós del text, situen els seus protagonistes en una, anava a dir òrbita intel·lectual o almenys punt de mira prou avançat dins la societat decimonònica. Aquest text, *Paseo al castillo de Gurb*, en castellà, és de moment l'únic manuscrit autògraf del poeta. És una narració senzilla que inclou l'alegre enumeració dels indrets de la Plana de Vic que foren llurs centres d'inspiració —des del castell de Gurb i la fondalada de Vespella seguint les riberes del Rimentol fins a Oms i els seus entorns—, i els noms de quatre dels components del grup: Josep Giró, el pintor Francesc Solà i Ramon i Joaquim Oms. Noms de lloc i paisatges que retrobarem més tard en l'obra poètica d'aquest darrer, sotmesos, això sí, a un procés d'idealització, i que ens permetran, al seu torn, configurar la imatge inquieta d'aquest romàntic arquetépic i endevinar, per tant, un altre aspecte definidor del grup.

1. Aquests textos es troben actualment a la Biblioteca del Museu Episcopal de Vic. Donem les gràcies per les facilitats que ens han donat en la nostra recerca.

2. Reproduït també a «La Veu del Montserrat», 21-III-1981.

3. Sobre la personalitat del doctor Josep Giró i Torà vd. Miquel S. Salarich, *Josep Giró i Torà (1813-1881)* «Ausa» III, p. 65 i ss. i p. 98 i ss.

Memoria del paseo investigador,
 que el Sr. D. José Guó hizo en el castillo de
 Gurb, acompañado de los pintores D. Juan,
 elold i Joaquín Oms, con Ramon Oms
 hermano de este, y autor de las siguientes
 Versos.

Por conservar la memoria
 De una diversion sin pes,
 Musa, te vengo á implorar
 Me dices su clara historia:
 Ésta pues propiamente
 Y cantaré la jornada
 Avestida i regalada,
 Fue tres amigos tubieron
 Cuando en la patria vinieron
 Del autor de esta canada.
 De Vich heamosa ciudad?

Text autògraf de Ramon Oms i Isern.
 Pertany al començament de la composició
 "Paseo al castillo de Gurb"

La resta dels textos de Ramon Oms, tots en català, són segons deiem, copiats pel doctor Giró. De tema més aviat satíric, en un to d'alegre mofa propi de l'humor de l'època, tenen l'encert de reflectir la societat mig pagesa mig ciutadana de la primera part del segle XIX a la Plana de Vic, servint-se dels mots autèntics que la caracteritzaven.

En els quatre textos que transcrivim —a manera de petita antologia del poeta— veiem aflorar personatges i situacions d'un món idíl·lic, anys ha periclitat. Són poesies senzilles com ho devia ser en Ramon Oms, d'un humor ribetejat de vallfogonisme, tal com Milà ja ho retreia en l'article esmentat de «Lo Gay Saber».

La primera que transcrivim, *Lo camí ral*, és un romanç extens —232 versos— que inclou el «ball de carnestoltes». L'autor, després d'uns interrogants retòrics, potser formalment influït per Meléndez Valdés, se situa «vora'l camí ab microscopi» per veure desfilat «las escenas que en lo món / cada cual i representa». És des d'aquest punt de vista —el món com a teatre— que Ramon Oms observa des de la seva talaia les figures més variades: mercaders, sastres, teixidors, dides, ermitans, donzelles, comparses, malcasades, notaris, hisendats, avars, soldats, viudes, capellans, carboners, nobles, falsos místics, metges, esguerrats fingits ... i un llarg etcètera fins que «cansat de mirar» exhorta «als de fina vista» a continuar la tasca.

Una curiosa funció de saltimbanquis —20 versos en romanç—, sense títol, que segueix a la poesia anterior i que transcrivim com a segon text, sembla que formava part d'una composició independent i inacabada. En tot cas ofereix un quadre curiós, amb elements estranys que pertorbaren la calma del món del poeta.

La tercera poesia, *Sastres*, —10 quintets heptasíl·labs (7 abbaa) amb refrany (7a,7-,7a) més dos quartets (7abab) un al començament i l'altre al final— té estructura de cançó i és de tema satíric. La rima prou correcta justifica la inclusió d'aquesta diatriba d'humor bon tros agre contra els sastres, originada des de no sabem quina postura personal del poeta.

En quart lloc, donem el text sencer —7 dècimes (7abbaaccddc)— que precedia el *Modo pràctic de curarse* de les picades d'insectes —1 dècima (7 abbaaccbbc)— i també aquesta última com a conclusió.

L'interès documental dels quatre textos de versificació força correcta, llur llenguatge: autèntic, sucós, digne d'estudi, ens han aconsellat de transcriure'ls, tot i l'extensió d'algun d'ells. Aquestes composicions acabaran de perfilar, o m'ho sembla, la figura vuitcentista del poeta i cabaler Ramon Oms i Isern, prototipus, potser, en molts aspectes, de la pagesia culta de la Plana de Vic, amant i orgullosa dels seus llocs i de les seves tradicions.

* * *

Transcrivim seguidament les quatre poesies del manuscrit del doctor Giró: *Lo camí ral*, *Micos, monas, camells y ossos...*, *Sastres*, *Cançó*, i *Modo casual ab que lo autor descubrí la propietat de la planta anomenada «frare» per curar les pesigadas de insectes benenosos ab sols aplicarse son such*.⁴

4. Respectem al màxim el text del manuscrit. No hi hem introduït cap modificació, ni en les grafies ni en els signes de puntuació. Quan una paraula és il·legible deixem l'espai en blanc entre claudators.

S. S. Poble d'oms.

Muy Sr. mio: el Sr. Ramon Oms
 hijo legítimo de los conyugtes Juan Oms y
 Maria Rosa Isern nació el día 3. de Setiembre
 de mil 1855. y falleció el día 20. de Junio de
 1856 segun consta en los libros parroquiales de
 mi cargo.

Sea en que pueda serle útil este sumario
 atento y S. S.

Jose Piras Pbro.

Jul. 7. Mayo de 1867.

I

LO CAMÍ RAL (Romanso)

Ya que ab tan varios objectes
 Agitas ma percepció,
 Camí Ral, vull ocuparme
 Un poquet de tas funcions.
 ¿Qui com tu, dona l'pas libre
 Per passar totom qui vol,
 De sol ixen al mitch dia
 o del ocás al fret nort?
 ¿Qui com tu l'comers fomenta,
 Proporcionant relacions,
 Comoditats y ventatjes
 Als necesaris transports?
 ¿Qui com tu l'agricultura
 Alsa de la postració,
 No sols millorant sas vendas,
 Si que també l'port de adops?
 ¿Qui com tu...mes qué cansarme
 En generals reflexions,
 Que fins los infants conexen
 Tan claras son com lo sol?
 Si per cert; axís vull ara
 Posarme de observació
 Vora l'camí ab microscopi
 Per explicarme millor.
 Aquí veuré mes distintas
 Las escenas que en lo mon
 Cada cual i representa
 Tan si es sabi com botx
 Lo primer cop d'ull ya observo
 Los marchans anar molt torts,
 Carregats com valens ases
 Ab la cistella o caixa al coll.
 Dels mercaders las remadas
 De moltos, cabras y porchs,
 Descubresch que també corren
 Com a llargas professons.
 Vetx sastres que be s'conexen
 Ab lo caminar velos
 Y com may lo greix los pesa
 Apar que van a mitg trot.
 Aquell que passa sens ancas
 Sens dupte es un texidor,
 Que texin las ha perdudas
 Asentat contra una post.
 Tan balanseja aquell altre

Avan y atrás sens repós
 Com escarbat que fa bolas...
 Serà corder o un ximplot.
 ¿Digueume per vostra vida
 Tant famós predicador
 Que pot ser que tan platica?
 Algun esguerrat o coix.
 ¡Quins crits de misericordia!
 ¡Mare de Deu, via for!
 Son d'un traficant que als lladres
 Ha escapat tenint molt cor.
 ¡Vilisto, quina dona!
 Si no fa cent i es []...
 És perque essent pobre es dida
 D'un infant que s'un rich noy.
 ¡No sentiu quina algazara
 Y en l'[]de garrots!
 Joves son o plens de vi
 O que's baten per lo amor.
 Mirau quinas tortas fa
 Aquell del camí n'te poch,
 Es que passant bora l'Ter
 Ha pres de ayguardent un glop.
 Aparteu las criaturas...
 ¡Que no sentiu quin soroll!
 Un arriero entench que arriba
 Renegant com sempre sol.
 Aquell d'allá estrambótich
 Trist, pensatiu, capritxós
 ¿Que será, algun fill del arpa,
 Algun modern trobador?
 ¿Repareu aquell tabola,...
 Pues es un xich melindrós;
 que ab lo fàcil que sen riu
 s'enfada ab igual rahó.
 Tan musti vetx que camina
 Matant moscas aquell gos,
 cua baix y futx del aygua
 sens dubte será rabiós.
 Quinas alforjas tan plenas
 Porta aquell ruch tan magrot...
 Es de aquell que al detrás ve
 que's hermitá aplegador.
 Aquella que l'vent la porta
 Y en detrás se gira molt
 Donzella es que prou pendria
 Algun jove per espós.
 A caball de una muntura
 Un hereu molt ben compost...

S'en va al mercat o a fira,
 Que res mes no li sap bó.
 ¡Cuanta bullicia no arriba
 De jovent ab alvorot,
 Portan un asta molt llarga,
 De la que penjan cordons,
 Que los tiran aquells joves
 Que vestits de blanch van tots,
 Los uns ab curtas falçillas,
 Tots ab garlandas de flors,
 Ballant al so de panderos
 Del tamborí y flaviol,
 Enllasant de mil maneras
 Los cordons y donant vols,
 Ab la asta tirso adornada
 Ab drinch de cascabells molts!
 Son Carnestoltas alegres,
 Jovenets del primer vol!
 La que passa tan cap baixa
 Que a penas caminar pot,
 Es casada de alguns anys
 Y tasta sobint bastó.
 ¡Ola quin emmascarat
 Ab una payella al coll!...
 Serà un peroler gabatg
 Que o fa tot y va de bó.
 Com anech camina aquell
 Tan aclofat y tan moix...
 Perque fent bastant lo ximple
 Ha rebut un cop de ponch.
 Aquell que monta un rossí
 Miraulo quen va de tort...
 Tal volta sera notari
 O al menos procurador.
 Los mossos ab escopetas
 corrent devant de un senyor...
 Resemble que l'acompanyan
 A veurer sas possessions.
 ¡Quina multitud de gossos
 Y homes armats y ab sarró!
 Son gent de Patrimoni
 que no viuen dels
 ve un fadrí y una donsell
 Que bastan pocas rahons
 Y han apartat del altra!...
 Prou seran germans los dos.
 ¡Fet, xo allà! crida un que passa,
 Blanch de pols com un colom,

y toca un ramad de burros...
 guixer es de professió.
 Travessant camps allà corre
 Un home tot descompost...
 Tindrà algun malalt a casa
 y va per la Extrema Unció.
 Aquella de gran cistella
 s'es llevada molt de jorn...
 Perque a la ciutat va a vendre
 Tots los dias blanchs matons.
 Tan ben posada una jova
 Y sembla que va de tort,...
 Lay motiva lo fer *lluna*
 Per després fer lo *porró*.
 Sempre es paseja aquella,
 vesteix be y menja millor...
 ¡Qui com ella! los regalos
 la mantenen de *gipons*.
 ¡Quina rua ve ab mitxes,
 te vells, noyas y varons.
 Y com te'ls vestits de gala!
 Sera algun casori assó.
 ¡A fe que l'hem pla ben treta!
 Quins trevalls té allá un minyó,
 Que no sab montar un ase...
 es ciudadá y surt de nou.
 Quin vell tan magre reparo
 Que s'pensa mirant per tot!...
 Porta l'séch! es sens cap dupte
 un avaro estafador.
 Sentiu quina dringadera
 De ferros y cuants lleutons
 Als raids del sol resplendeixen!...
 Son tropa de la nació!
 Va ab crossas buscant limosnas
 Un pobre tot poch a poch...
 Miraulo quant creu nol veuen...
 Caminar llest y dispost.
 Una nina porta a vendre
 De flors, sola, un paner gros...
 Al vespre sen torna casa
 ¡Huy pobra! sens la millor.
 ¡Vivadell quina figura!
 Y cherra com sach de nous,
 Y pica de guapo y sabi
 Y es sols...ataconador!
 ¡Caramba cuanta gent d'armes,
 Van de un senyor al entorn!

Será algun grande d'Espanya
Duch, marqués, compte o baró.
Allá dalt baxan dos donas,
Totas vestidas de dol,
Molt llestas y ben clenxadas...
Son viudas y no de cor.
Ab bastons desbrigats marchan
Tres pallarts que fan orror...
Son tres que l'paquet cobraren
Y ara van sens cap temor.
Un capellá y a caball
Tras ell mitja professó.
Que seguexen una Creu...
Van a soterrar un cos.
¡Vaya quinas cabotadas
Donan aquells dos minyons...
Seran gent de la montanya
Carboners o serradors.
Cuanta retumbancia gasta
Cuant parla aquell senyor gros...
Miraulo be que's un metje
Y axí embauca millor.
¡Grans rosaris en la ma
Y al coll encara majors...
Porta aquell místich que arriba,
Es hipócrita o traydor.
¡Aquell viudo ahir ab crossas
Y abuy sense bastó!
Com se li morí la dona
Está en nova pretensió.
¡Toral-lesus quina barba!...
¡Cuant pel porta aquell cap gros!...
Es romántich, va de moda;
Lo mon fa estranyas visions.
¡Quina boyra de pols s'alça!
No veitx res; mo tapa tot;
Pleguem pues lo microscopi
Los que he vist estiguen bons.
Ab estas lo camí ral
Cansat de mirar conclloch;
Suplico als de fina vista
que hi fasin mes lo badoch.

II

Micos monas, camells y ossos...

Micos, monas, camells y ossos
 Arrivan! sentiu los ronchs!
 Estrangers lligats los menan...
 Totom se arbitra com pod.
 Un cofret sembla que porta
 Lo jove aquell y ¡quins tons!
 Tons ayrosos rodan sona!
 Ab l'orga'n fa saltar l'or.
 Tantas flors y herba com neu,
 Un vell y fa detenció,
 Las cull y l'serró sen ompla
 Perque es Botánich famós.
 Disputan tot pasajanse
 Aquells en to de calor,
 Nò pot mentir lo seu ayre
 De que son tres filosops.
 Al detrás porta gran bulto
 De pa sech y draps molt rots
 Un que ab prou treballs camina
 ¡Hay bon Deu! es mut y sort.

III

SASTRES (Cançó)

Com vos podan alavar
 Si tothom lladres vos crida.
*Sastres en aquesta vida
 tots viviu per a robar.*

Si sou cavallers de agulla,
 Com teniu tan mal estil
 Que ab la roba, seda y fil
 Robau y no pas de bulla.
 Fins al temple la casulla
 Segura no pot estar.
Sastres etc.

Ab capa de conciencia
 Robau sempre sense lley
 Al secular, clero y Rey.
 Feu mes mal que pestilencia.
 Tota vostra diligencia
 Es poderlos enganyar.
Sastres etc.

Com es cosa molt sabuda
 Que vostra fama nos troba
 Ha de dirse que ab la roba,
 Molts anys ha la habeu perduda.
 Si algun angel no us ajuda
 ¿ahon anireu a parar?
Sastres...

Estisores, mitja cana,
 Agulla, mida, didal
 Y plancha son lo cabal
 que vostre ofici demana.
 Ab un clatell ple de llana
Sastres etc.

No mirau sils aprenents
 son xichs, coxos o esgarrats,
 Si son ben espavilats
 Ja fan per vostres intens.
 Si al entrar son ben dolens
 Després molt heu de ensenyar.
Sastres...

Per tallar teniu taulell,
 Retrato de mil enganys,
 Que serviu per tan grans danys
 Si hi roba fins lo burell.
 Dels trosos feu un fardell
 Y'n feu lo que be us apar.
Sastres...

De roba de tots colors
 Teniu los calaxos plens,
 Que'n fereu de aquexos bens
 De mala fe possessors?
 Torneulos a sos senyors
 Que Deu vos pot castigar.
Sastres...

Quinas trassas son aquellas
 cuant usau de la estisora;
 Yo penso que millor fora
 Que us tallesen las orelles.
 Y de aquest modo sense ellas
 foreu del mon exemplar.
Sastres etc.

Es cert que ab descans veureu
 Treballant sempre asentats;
 Mes de donas enrrotllats
 ¡Ay! ab quins perills! ja's veu:

Y quant midas los preneu...
 No o vull dir, val mes callar.
Sastres...

De las modas poc honestas
 Vosaltres los autors sou
 Y la avaricia vos mou
 A trevallar a las festas;
 Y a mi me fa dir mil pestas
 Vostre cusir fluix y clar.
*Sastres que en aquesta vida
 Tots viviu per a robar.*

Puig que sempre heu de robar
 Ascusat, tothom ab mida
*Sustres en aquesta vida
 Tots viviu per a robar.*

IV

*Modo casual ab que lo autor / (Ramon Oms) descubrí la propietat / de la planta
 anomenada Frare per / curar las pesigadas de insectes bene/nosos, ab sols aplicarse
 son such./ Lo descubrí a 22 de juny del any / 1847.*

Una tarda calorosa
 Vers mon camp men vas anar
 Ab intent de treballar
 Sens temer la hora penosa.
 Tranquil la tarda y hermosa
 Brindaba a dar un pasetg;
 Pero cuant surto y't veig
 De frares mon camp plantat,
 Per mi'l repos olvidad
 Comensí a darlos mareig.

No perdonaba los grans,
 Los tendres y xichs tampoch,
 Fins a venir poch a poch
 A parar tots a mas mans.
 Ab curt rato estragos tants
 Fiu yo de aquella comella,
 que queyan tots com la palla
 Cau en mans del segador.
 Fobres, queyan al rigor
 De mas mans com del ser dalla.

Impelit ya de gran ira
 sens atendre res anaba
 En tant que ni sols miraba

Altre [] com qui delira;
 Cuant entre las mans me admira
 De una avella lo soroll,
 Que a manera de un gos foll,
 Tot brunsint dins de la ma,
 Tant son fibló me apretá
 Que sortí de sanch un doll.

Després de tal pesigada
 Determino a casa anar,
 Mes passant sols no'm se estar
 De dar als frares grapada.
 ¡Ay planta indigna y malvada!
 Ben aja quit persegueix,
 Si totom fes lo mateix,
 De fer com yo tal matansa...
 Cert per veurer esta dansa
 Prou ne pagaria un peix.

Mentres que axí murmuraba
 Frares anaba trayent,
 Vet aquí que en un moment
 Trob que'l dolor me deixaba:
 ¿Com pot ser, me preguntaba,
 Que un dolor tan penetrant
 Me cesse en aquest instant?
 ¿Als frares potser deuré
 Que me tornen per mal bé?
 Axí fou per mi constant.

Lo dolor tant me calmá
 Que me paré allí tot dret,
 Per a palparme l'endret
 Hont l'avella me picá.
 De dolor Deu ten darà,
 De la *in flor res non conech*,
 Aleshores si que crech
 Quel such dels frares filtrant,
 Per mi fou tant bon calmant,
 Com que publicarlo dech.

¡Ho feliz descubriment,
 En bona hora al mon vingut
 Sempre serás ben bolgut
 Per totom de gent en gent!
 Feliz ya que en un moment
 Vas descobrir la eficacia
 Y al pas que rebí tal gracia
 De curarme en un instant,
 Practicava altra tant
 Ab altre de igual desgracia.

Modo pràctic de curarse

Cualsevol que pesigat
De un insecte s'trovará,
Promptemen se aplicará
Lo such del frare chafat.
Axí'l remey practicat,
Compte que tindrà segura
La mes certa y prompte cura,
Quel dolor li calmará.
Ni l'inflor'l molestará
quedant curat ab finura.

Maria-Mercè MIRÓ
Bisbe Morgades 52, 1cr., 1ª
08500 VIC